

II.

Kad su srednjevjekovni hrvatski vladari konačno došli u potpunu zavisnost od rimske crkve, Bizant se je oslonio na široke narodne slojeve i širio svoj utjecaj među njima u obliku borbe za slavenski jezik u crkvi, za istočne crkvene obrede i za veću jednostavnost u crkvenoj organizaciji. U toj borbi našao se je niži kler, široki narodni slojevi i manje ugledni rodovi na jednoj strani, a viši kler, vodeći plemenski glavari i dvor na drugoj strani. Borba protiv latinskog utjecaja širila se je također i u obliku raznih hereza (»krstjani«, »bogumili«, »patareni«), koje su se također oslanjale na široke narodne slojeve i koje su po svojoj crkvenoj organizaciji i po svojim shvaćanjima bile bliže puku nego što je to bilo latinsko kršćanstvo.

Usprkos oštrome stoljetne borbe Rima protiv upotrebe slavenskog jezika u crkvenim obredima, Hrvati su očuvali taj privilegij sve do danas, iako je poslije raskola veći dio Hrvata definitivno pripao latinskoj crkvi. Ali upravo taj dualizam latinskoga i slavenskog obreda kod Hrvata ostao je u toku stoljeća, pa sve do danas, podloga za ideju ujedinjenja istočne i zapadne crkve, za koju su se uvijek naročito zalagali istaknuti hrvatski misionari i crkveni dostojanstvenici. Ideja ujedinjenja istočne i zapadne crkve znači u stvari ekspanziju katoličanstva prema istoku, a jedna od polaznih točaka i fronti toga prodiranja bio je hrvatski teritorij, na kome su se sukobljavali pravoslavno-bizantski, islamski, slavenski i latinsko-katolički utjecaji i težnje.